

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглянуто сутність та значення впливу факторів на формування системи управління персоналом підприємств. Досліджено весь спектр факторів, що можуть спричинити вплив та безпосередньо впливають на формування системи управління персоналом підприємства.

The article deals with the nature and importance of factors influence on the formation of human resources management system of machine building enterprises. The full range of factors is investigated that can exert influence and directly influence the formation of human resources management system of the enterprise.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Система управління персоналом машинобудівних підприємств знаходиться під впливом низки факторів різного порядку. Не існує жодного підприємства, яке б не функціонувало в межах відповідного зовнішнього середовища і не знаходилося би з ним у стані постійної взаємодії. Ці фактори із різною силою, прямо чи опосередковано впливають як на результати діяльності підприємства в цілому, так і на результати роботи персоналу усіх організаційних рівнів.

Урахування факторів, що впливають на управління персоналом, дозволяє [1, с.36–37]:

1. Вибрати оптимальні для організації підхід, концепцію, загальні принципи і стратегію управління персоналом.
2. Оцінити існуюче становище в управлінні персоналом з точки зору його адекватності ситуації, що склалася.
3. Визначити напрямки зміни діючої системи управління персоналом відповідно до змін дії факторів.
4. Спрогнозувати розвиток управління персоналом на основі очікуваної динаміки факторів.

З метою побудови високоефективної системи управління персоналом передусім необхідно дослідити кількісний склад факторів, визначити ступінь їх важливості та спосіб впливу на результати роботи персоналу всіх організаційних рівнів.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. На сучасному етапі факторам впливу на управління персоналом приділяли увагу національні та зарубіжні автори, зокрема О. С. Віханський, Р. Гріфін, І. В. Копитова, М. Коултер, А. І. Наумов, Г. В. Осовська, С. Роббінс, В. Яцура тощо.

Проте у сучасних умовах нестабільної економіки потребує подальшого дослідження вплив факторів на формування системи управління персоналом машинобудівних підприємств.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Формування системи ефективного управління персоналом на сучасних машинобудівних підприємствах в Україні вимагає врахування системи факторів впливу, що визначають перебіг цього процесу.

Для того, щоб визначити ступінь їх важливості та спосіб впливу (прямий чи опосередкований), передусім необхідно дослідити весь спектр факторів, що можуть здійснювати вплив на підприємство та вибрати такі, що безпосередньо впливають на його систему управління персоналом.

Постановка завдання. Метою статті є вивчення впливу факторів на формування системи управління персоналом підприємств машинобудівної галузі.

На основі поставленої мети сформульовано такі завдання:

- визначити сутність і значення факторів впливу на формування системи управління персоналом підприємств;
- дослідити весь спектр факторів, що можуть здійснювати вплив на підприємство та вибрати такі, що безпосередньо впливають на його систему управління персоналом.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній теорії менеджменту різні автори доволі довільно трактують фактори, що впливають на діяльність підприємства. Зокрема, А. І. Кредісов зазначає: зовнішнє середовище підприємства – це певні економічні умови, споживачі, профспілки, урядові акти, законодавство, конкуруючі організації, система цінностей у суспільстві» [2, с.15]. С. Роббінс та М. Коултер вважають, що зовнішнє середовище складають зовнішні інститути або сили, які потенційно впливають на роботу підприємства [3, с.125].

Вартий уваги той факт, що кількісний склад факторів, що впливають на підприємство, розглядається авторами у різному контексті. Так, Л. П. Белих та М. А. Федотова [4, с.189] перелічують такі фактори, досліджуючи конкурентоспроможність підприємства. Інша ж група авторів здійснили спроби розділити усе середовище, що оточує підприємства на дві і більше сфер, що по-різному впливають на підприємство відповідної галузі економіки країни. Вони вважають, що підприємства, машинобудівні в тому числі, піддаються впливу не скільки окремих факторів, скільки комплексному впливу зовнішнього оточення, тобто середовища підприємства. Стосовно визначення такого середовища серед науковців не сформовано єдиної думки. Зокрема, О. С. Віханський та А. І. Наумов стверджують, що зовнішнє середовище організації можна представити у вигляді двох сфер – загального зовнішнього оточення та безпосереднього ділового оточення [5, с.20]. Р. Гріфін та В. Яцура [6, с.56–61] виділяють загальне, робоче та внутрішнє середовище підприємства. Г. В. Осовська та І. В. Копитова зазначають, що зовнішнє середовище підприємства характеризується її діловим та фоновим оточенням.

Залежно від рівневої належності потрібно деталізувати фактори впливу на систему управління персоналом, що дозволить розмежувати їх на чотири великих групи:

- 1) фактори міжнародного середовища функціонування машинобудівних підприємств;
- 2) фактори макросередовища національного ринку функціонування машинобудівних підприємств;
- 3) фактори мезосередовища національного ринку функціонування машинобудівних підприємств;
- 4) фактори мікрорівня національного ринку функціонування машинобудівних підприємств.

Тому на думку автора, варто дослідити весь спектр факторів, що можуть здійснювати вплив на підприємство та вибрати такі, що безпосередньо впливають на його систему управління персоналом (табл. 1).

Таблиця 1

Змістовне наповнення основних груп факторів різних рівнів, що впливають на функціонування машинобудівних підприємств [7, с.32–33; 8, с.158; 9, с.9–18; 10]

Рівень ринку	Група чинників	Детально
1	2	3
Міжнародний рівень	Міжнародне середовище	Рівень глобалізації економіки, лібералізація зовнішньоекономічних зв'язків країни; рівень соціально-економічного розвитку країни, економічний статус країни (країна з ринковим типом економіки, країна, що розвивається, країна з розвинутою економікою тощо); рівень накопичення заощаджень / капіталу всіма учасниками економічних відносин; рівень розвитку сфери грошового обігу і фінансових ринків;

Продовження табл. 1

1	2	3
Міжнародний рівень (продовження)	Міжнародне середовище	участь країни в економічних та політичних інтеграційних угрупованнях; місце країни в офіційних міжнародних рейтингах; перешкоди для виходу національних виробників на зовнішні ринки; можливість виникнення економічних та військових конфліктів у країні умови ведення бізнесу в країні; офіційна валюта країни, курси обміну валюти
Макрорівень національного ринку	Політичне середовище	Політичні ризики; політична нестабільність / протести, революції, часті зміни уряду; політика приватизації / дерегулювання
	Законодавче середовище	Закони і обмеження; характер та частота змін законодавчого поля; особливості регулювання ринку праці України та національне трудове законодавство; рівень регулювання діяльності підприємств машинобудівної галузі; законодавчий захист прав кредиторів та власників майна, законодавчий захист у сфері злиттів та поглинань, зокрема, від рейдерства
	Економічне середовище	Характер та темпи інфляції; рівень зайнятості в країні, регіоні, на локальному ринку; загальна економічна ситуація (спад промислового виробництва, зменшення виробництва споживчих товарів на тлі збільшення виробництва промислової продукції); стан державного бюджету (загрозливий дефіцит державного бюджету України); податкова система (ставки податку, податкова політика для великих, середніх та малих підприємств; політика санкцій та штрафів); стан платіжного балансу країни; інституційні та структурні перетворення в економіці; галузева структура економіки; ринки ресурсів та товарів; економічна культура та стереотипи економічної поведінки населення та професійних груп; розмір, структура валового внутрішнього продукту, дохід на душу населення; рівень доходів населення; стан розвитку інфраструктури; пільги для населення, соціальне, медичне, пенсійне забезпечення
	Технологічне середовище	Рівень технологічного розвитку підприємства прогресивні управлінські технології, у тому числі і в сфері управління персоналом; використання альтернативних джерел енергії, поновлюваних ресурсів; нові відкриття у галузі; рівень передачі технологій; рівень державного і галузевого фінансування досліджень і розробок; зміна комунікаційних технологій; нові виробничі технології
	Науково-технічне середовище	Науково-технічні зміни в технології виробництва машинобудівної продукції та управління машинобудівними підприємствами; кількість патентів, ліцензій, ноу-хау та інших форм інтелектуальної власності машинобудівельних підприємств країни; науково-дослідні установи, що здійснюють розробки для машинобудівельних підприємств; ступінь інноваційності підприємства

1	2	3
Макрорівень національного ринку (продовження)	Демографічне середовище	Демографічна структура населення; гендерна та професійна структура зайнятості у машинобудівній галузі; гендерне рівноправ'я тенденції зміни демографічної ситуації в країні, регіоні (старіння нації в цілому, загальний стан здоров'я населення, в тому числі працездатного віку); відтік професійних кадрів за кордон)
	Соціальне середовище	Соціальна структура населення країни, регіону; соціальне становище різних категорій працівників; ставлення населення до професій, посад; прийняті у суспільстві роль ті статуси; мобільність населення; динаміка злочинності, бідності; роль жінок і національних меншин у суспільстві; структура домогосподарства (родина), життєвий цикл родини; референтні групи, соціальне оточення; соціальні цінності (дистанція влади, співвідношення індивідуалізму та колективізму), зміни в способі життя (зміни у складі сімей, відношенні до роботи і вільного часу); зміна смаків та переваг споживачів система та рівні рівень освіти, рівні підвищення кваліфікації; рівень письменності та освіченості населення; соціально-звичні матеріальні об'єкти
	Культурне середовище	Національні, історично сформовані традиції, прийняті в межах конкретної території; національно-етнічна структура населення; культура як сукупність знань, переконань, цінностей; комунікаційні засоби – мови (офіційна, письмова, розмовна), діалекти, мовний плюралізм; мова невербального спілкування (пози, жести); релігійні переконання, система моральних принципів, основні вірування, норми, табу; свята та ритуали естетика з точки зору колірної гами і символів; умови та стиль життя населення (працюючих); народні ремесла, мистецтво, культурне життя
	Природне середовище	Географічні та топографічні особливості території проживання трудових ресурсів та розташування машинобудівного підприємства; наявність та доступність до природних ресурсів; екологічна ситуація, можливість виникнення небезпечних ситуацій кліматичного характеру
	Ринкове середовище	Життєві цикли виробів і послуг; структура суб'єктів ринку (національні й зарубіжні постачальники, посередники, партнери, власники, акціонери, інвестори, спонсори, внутрішні та зарубіжні споживачі, засоби масової інформації, консалтингові та кадрові агенції, освітні заклади, органи влади національного та локального рівнів, зарубіжні представництва, кредитори, стратегічні союзники, професійні спілки); частка ринку машинобудівного підприємства; кількість конкурентів в межах обраного машинобудівним підприємством ринку;

Продовження табл. 1

1	2	3
Макрорівень національного ринку (продовження)	Ринкове середовище	ринкова сила виробників однотипної машинобудівної продукції; конкурентні переваги та недоліки як машинобудівних підприємств, так і продукції машинобудівного характеру; приплив закордонних товарів конкурентів на ринок країни, в тому числі тінювий імпорт продукції машинобудівного характеру; зовнішня репутація підприємства; перелік машинобудівної продукції, що випускається конкретним підприємством
Мезорівень національного ринку	Середовище регіону	Категорія регіону, стан економічного розвитку регіону, тип населеного пункту, де розташоване машинобудівне підприємство); реальна та потенційна купівельна спроможність населення країни / регіону; стан ринку праці в країні та регіоні; рівень оплати праці, умови праці; рівень безробіття
	Середовище галузі	Структура машинобудівної галузі та основних підгалузей; наявність, характер та ступінь державної підтримки; галузева політика уряду країни; зв'язки з іншими галузями та секторами економіки країни; торговельні й галузеві асоціації та інші угруповання, галузеві угоди
	Чинники загально-організаційного середовища	Масштаб діяльності конкретного машинобудівного підприємства; розміри і територіальне розташування машинобудівного підприємства; фаза життєвого циклу роботи підприємства на ринку; характер виробництва (одиничне, серійне, великосерійне, масове) та його складність; характер продукції, що випускається / робіт, що виконуються; характер застосованої технології; характер і методи науково-технічного прогресу, що застосовуються; ступінь концентрації, кооперації та спеціалізації виробництва; організація виробничого процесу; організаційна та виробнича структури підприємства; обсяги виробництва продукції / надання послуг; бізнес-процеси; внутрішня репутація підприємства; фінансові можливості підприємства (що визначає припустимий рівень витрат на управління персоналом)
	Чинники формування системи управління персоналом	Корпоративна соціальна відповідальність цілі та завдання підприємства, їх відомість усім працівникам підприємства корпоративна культура (правила трудового розпорядку, дрес-код, оформлення і розташування офісів, гасла, церемонії, загальні цінності, етика спілкування); склад персоналу система мотивації (преміювання і штрафи); рівень централізації управлінських функцій; рівень розвитку групової взаємодії; стиль керівництва підлеглими; технології управління; норма керованості; умови організації праці; рівень оплати праці система управління конфліктними ситуаціями на підприємстві; система оцінки досягнень працівників підприємства

1	2	3
Мікрорівень національного ринку	Чинники групового характеру	Особливості групової поведінки (наявність орієнтації на результат); формальне та неформальне лідерство; характер взаємодії трудового колективу з профспілками; групові комунікації; ролі членів групи; система інформування; команди, робочі групи, характер, цілі, завдання команд та робочих груп
	Чинники індивідуального характеру	Вік, стать, етнічна / расова належність; образ мислення та нахили; життєвий та професійний досвід; переваги та робочі інтереси; навички людини (механічні, рухомо-координаційні, розумові, творчі); особисті якості (риса характеру, тип характеру, тип темпераменту); індивідуальна мотивація праці (мотиви раціональні, ціннісні, емоційні)

Дані табл. 1 свідчать про те, що перелік факторів впливу на систему управління машинобудівного підприємства різних рівнів виявився надзвичайно містким, проте не всі вищезазначені фактори пов'язані з системою управління персоналом машинобудівних підприємств.

Дослідження низки факторів впливу на систему управління персоналом сучасних машинобудівних підприємств дозволяє виявити найбільш помітні тренди, до яких у майбутньому їм доведеться пристосувати свою діяльність. Основні групи факторів, що впливають на формування і якість системи управління персоналом, охоплюють загальний стан економіки країни, її конкурентоспроможність, стан людського капіталу, що, у свою чергу, включає виховання, освіту, охорону здоров'я, науку, особисту безпеку, підприємницький клімат, інформаційне забезпечення праці, а також культуру в широкому розумінні – як сукупність норм, правил, ритуалів і цінностей (табл. 2).

Таблиця 2

Основні групи факторів впливу на систему управління персоналом машинобудівних підприємств (складено автором)

Автор(и) / Джерело	Складові середовища підприємства або групи факторів	Суб'єкти / сили впливу на систему управління персоналом
1	2	3
О. С. Віханський, А. І. Наумов [5, с.20]	Загальне зовнішнє середовище	Процеси політичного, правового, соціально-культурного, економічного, технологічного, національного, міжнародного характеру, процеси природокористування
	Безпосереднє ділове оточення	Покупці, постачальники, конкуренти, ділові партнери, регулюючі служби, адмініструючі органи, ділові асоціації, професійні спілки тощо
Л. П. Белих, М. А. Федотова [4 с.189]	Зовнішні (екзогенні) фактори	Законодавчі, технологічні, демографічні, соціальні, економічні, культурні
	Внутрішні (ендогенні) фактори	Політика раціонального використання ресурсів, інвестування з вибором оптимального варіанту капіталовкладень, фінансування на базі управління фінансовими ризиками

Продовження табл. 2

1	2	3
Р. Гріфін, В. Яцура [6, с.56–61]	Загальне середовище	Економічні, технологічні, політико-правові умови; етичне та соціальне середовище менеджменту
	Робоче середовище підприємства	Конкуренти, споживачі, постачальники, регулювальні органи, стратегічні союзники
	Внутрішнє середовище	Власники, рада директорів, персонал, фізичне середовище роботи
Г. В. Осовська, О. А. Осовський [11, с.22–35]	Зовнішнє середовище непрямого впливу	Політичні, правові, соціальні, ресурсні, технологічні, економічні, фізико-географічні, інституціональні організаційно-технічні умови
	Зовнішнє середовище прямого впливу	Постачальники, споживачі, спілки та товариства за інтересами, місцеві органи, торговельні підприємства, конкуренти, акціонери
	Внутрішнє середовище підприємства	Структура, культура, ресурси, постановка завдань, технологія, люди
Г. В. Осовська, І. В. Копитова [12, с.62–65]	Ділове середовище підприємства	Явища, процеси та інститути, на які підприємство шляхом цілеспрямованих дій або договорів може здійснювати безпосередній вплив (постачальники, споживачі, посередники)
	Внутрішнє середовище підприємства	Розподіл праці, технології, організаційна структура, система комунікацій та обміну інформації, поведінка співробітників
	Фонове середовище підприємства	Політика держави, кон'юнктура ринку та інші обставини, невідвладні підприємству
С. Роббінс, М. Коултер [3, с.125, с.461]	Загальне зовнішнє середовище	Економічні, політичні, соціокультурні умови, проблема глобалізації, технологічні фактори
	Специфічне зовнішнє середовище	Постачальники, клієнти, покупці, конкуренти, урядові інституції, групи громадського впливу, професійні спілки
	Фактори, що впливають на розмір зарплати та програму надання пільг	Розмір підприємства, якість роботи і тривалість перебування працівника на посаді, тип виконуваної роботи, тип бізнесу, працевітність і капіталомісткість бізнесу, філософія менеджменту, географічне розташування, прибутковість підприємства
Н. Тарнавська, О. Напора [13, с.51, с.53]	Зовнішнє середовище підприємства	Галузь та конкурентне середовище, споживачі (покупці), постачальники, партнери організації, акціонери, кредитори, професійні спілки, місцеві органи влади
	Внутрішнє середовище	Цілі, завдання, структура підприємства, виробничий процес, персонал, фінанси

У табл. 2 наведено значну кількість факторів впливу на підприємство, але не помітно єдності у трактуванні авторами як зовнішнього, так і внутрішнього середовища підприємства. Також можна відзначити різне наповнення середовища факторами або структурними елементами.

Переважно у теорії менеджменту та стратегічного управління висвітлюється вплив факторів на суб'єктів зовнішнього та внутрішнього середовища з позиції загального функціонування підприємства без виділення специфічних функціональних зон. Взагалі

недостатньо уваги приділено внутрішнім факторам впливу і практично залишаються поза увагою фактори, що впливають безпосередньо на систему управління персоналом.

Висновки і перспективи подальших розробок. Загроза повторення фінансової кризи підштовхує до того, щоб по-новому оцінити потенціал національного машинобудування. Можна стверджувати, що економічна криза актуалізувала існуючі проблеми управління персоналом машинобудівних підприємства: низьку якість як менеджменту (невідповідність методів управління сучасним вимогам, нездатність до лідерства і неготовність до змін), так і трудових ресурсів (низький рівень компетенцій та пасивне ставлення до роботи). Дослідження основних груп факторів різних рівнів, що впливають на функціонування машинобудівних підприємств, дозволяє зробити висновок, що їм доводиться працювати в умовах, що характеризуються низьким рівнем розвитку економіки країни, відсутністю державної підтримки, нестачею фінансових ресурсів, високим рівнем морального та фізичного зносу техніки та застарілістю технологій виробництва тощо. На основі огляду різних точок зору авторів про складові середовища підприємства або групи факторів машинобудівного підприємства, можна виділити фактори впливу на систему управління персоналом.

Проведене дослідження виявило, що у подальшій перспективі необхідно: скоригувати перелік факторів різних рівнів середовища, що впливають на формування системи управління персоналом машинобудівного підприємства та виявити важливість цих факторів для представників різних ланок управління.

Список використаної літератури

1. Дрофа В. В. Управління персоналом науково-виробничих організацій / В. В. Дрофа, В. С. Половинко. – М.: Інформ-Знання, 2007. – 208 с.
2. Кредисов А. И. История учений менеджмента / А. И. Кредисов. – Киев: ВИРА-Р, 2006. – 336 с.
3. Роббинс С. Менеджмент / С. Роббинс, М. Коултер; [6-е изд-е, пер. с англ.]. – М.: Вильямс, 2005. – 880 с.
4. Белых Л. П. Реструктуризация предприятия: [учеб. пособ. для вузов] / Л. П. Белых, М. А. Федотова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2007. – 399 с.
5. Виханский О. С. Менеджмент: [учеб.] / О. С. Виханский, А. И. Наумов. – М.: Гардарики, 2006. – 528 с.
6. Гріфін Р. Основи менеджменту: [підруч.] / Р. Гріфін, В. Яцура; [наук. ред. В. Яцура, Д. Олесевич]. – Львів: БАК, 2007. – 624 с.
7. Лукичева Л. И. Управление организацией: [учеб. пособ.] / Л. И. Лукичева. – М.: Омега-Л, 2008. – 360 с.
8. Дафт Р. Л. Менеджмент: [учеб. для слуш., обуч. по программе «Мастер делового администрирования»] / Р. Л. Дафт; [пер. с англ.]. – СПб.: Питер, 2013. – 655 с.
9. Гибсон Д. Л. Организации: поведение, структуры, процессы / Д. Л. Гибсон, Д. М. Иванцевич, Д. Донелли. – М.: НИФРА-М, 2006. – 662 с.
10. Боди Д. Основы менеджмента / Д. Боди, Р. Пэйтон. – СПб.: Питер, 2009. – 816 с.
11. Осовська Г. В. Менеджмент організацій: [навч. посіб.] / Г. В. Осовська, О. А. Косовський. – К.: Кондор, 2008. – 860 с.
12. Осовська Г. В. Основы менеджменту: [навч. посіб.] / Г. В. Осовська, І. В. Копитова. – К.: Кондор, 2008. – 581 с.
13. Тарнавська Н. Стратегічний менеджмент: [навч. посіб.] / Н. Тарнавська, О. Напора. – К.: Кондор, 2008. – 287 с.

Прийнято до друку 20.02.2013